

יסודות חוקתיים

איך משתמשים במילון? בבגרות כתוב "הציגו מושג" — וההגדרה חייבת לבוא מהחומר שלמדתם, לא מהקטע. לכן: קוראים את המושג, מכסים את ההסבר ואומרים אותו במילים שלכם. בסוף בודקים את עצמכם במשחק ההתאמה שבעמוד הנושא.

הנושא במבט כולל

| מושג                         | מה צריך לדעת                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |
|------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| חוק יסוד לעומת חוק רגיל      | חוק יסוד חוק יסוד הוא ברמה חוקתית. בחלק מחוקי היסוד יש סעיפים משוריינים, ושינויים בהם דורשים לעיתים רוב מיוחד (שריון), למשל סעיף 4 בחוק יסוד: הכנסת - רוב של חברי הכנסת. חוק רגיל חוק רגיל ניתן לשינוי ברוב רגיל, אך עלול להיפסל אם סותר חוק יסוד. לעומת ההשוואה מחומר הלימוד של הנושא.                                    |
| חוק יסוד                     | כבוד האדם וחירותו – החוק מפרט את זכויות היסוד של האדם בישראל: הזכות לחיים ושלמות הגוף, זכות הקניין, הזכות לכבוד ולפרטיות וחופש התנועה. בחוק פסקת הגבלה, ולפיה ניתן לחוקק חוק הסותר את הזכויות המפורטות בחוק היסוד רק בתנאי שהוא "הולם את ערכיה של מדינת ישראל ונועד לתכלית ראויה" ופגיעתו בזכות מידתית.                    |
| יסודות חוקתיים בישראל        | לישראל אין חוקה אחת מנוסחת; במקומה חוקי יסוד הנחקקים בכנסת ומהווים יסודות חוקתיים. חוקי היסוד עוסקים במוסדות השלטון (הכנסת, הממשלה, נשיא המדינה, צה"ל, השפיטה, מבקר המדינה, הכלכלה) ובזכויות אדם (כבוד האדם וחירותו, חופש העיסוק).                                                                                         |
| המהפכה החוקתית               | חוקי היסוד בנושא זכויות אדם (1992) הגנו על זכויות יסוד וכללו פסקת הגבלה; ההכרה בסמכות בתי המשפט לבקר חקיקה נקבעה בפסיקה (בנק מזרחי, 1995). בע"א 6821/93 בנק מזרחי המאוחד נ' מגדל (1995, הרכב תשעה) הכיר בית המשפט העליון בסמכותו לקיים ביקורת שיפוטית על חוקי הכנסת הסותרים חוקי יסוד; באותו הליך עצמו החוק שנדון לא נפסל. |
| חוקי יסוד קיימים             | חוקי יסוד במוסדות השלטון: הכנסת, נשיא המדינה, הממשלה, צה"ל, השפיטה, מבקר המדינה, ירושלים, כבוד האדם וחירותו, חופש העיסוק, הכלכלה, קרקעי ישראל.                                                                                                                                                                             |
| ההבדל בין חוק יסוד לחוק רגיל | חוק יסוד הוא ברמה חוקתית. בחלק מחוקי היסוד יש סעיפים משוריינים, ושינויים בהם דורשים לעיתים רוב מיוחד (שריון), למשל סעיף 4 בחוק יסוד: הכנסת - רוב של חברי הכנסת.                                                                                                                                                            |
| תהליך חקיקת חוקתית בישראל    | ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת הראשונה דנה בנוסחי חוקה; ב-1950 אימצה הכנסת את החלטת הררי: חוקי יסוד יחוקקו פרק-פרק ויאוחדו בעתיד לחוקה.                                                                                                                                                                                    |

מבוסס על חומרי עמוד הנושא באתר ועל מוקדי הלימוד של משרד החינוך (תכנית אשנב). חומר לתרגול ולחזרה עצמית.